ჩვენ და ჩვენი თეატრი

(1903 წელი)

„დროთა ბრუნვის გამო ჩვენი ისტორიული კათედრა გაუქმდა

და დარჩა მხოლოდ თეატრი, სადაც ისტორიამ თავი შეაფარა“.

Plebs

„დარჩა მხოლოდ თეატრი, სადაც ისტორიამ თავი შეაფარა“

ამით ყველაფერი ითქვა.

ჩვენ ორნი ვიყავით. მე ყველას ავადმყოფი ვგონივარ. ეს სწორედ ის ავადმყოფობაა, რომელმაც მოციქულ თომას ქრისტეს ჭრილობა თითით დააშინჯვინა, რისთვის იჭვიან მოციქულს ისტორიამ შუბლზე საშვილიშვილოდ და საუკუნოდ დააწერა: „ურწმინო!“

ჩემი თანამგზავრიც ყველაფერს ცერად უყურებდა. ორივე უკმაყოფილონი ვიყავით, და რა გავიგეთ, რომ არსებობს ისეთი თეატრი, „სადაც ისტორიამ თავი შეაფარა“ - ხელი-ხელ გაყრილნი კმაყოფილთან წავედით. კმაყოფილმა (იგივე ისტორიის მოგვი) ვირგილიუსობა გაგვიწია და თეატრში „თავშეფარებული ისტორია“ გვაჩვენა.

ჩვენი დიდებული „ისტორია“ ძლიერის, ციურის ნიჭით აღჭურვილმა მგოსანმა გენიოსური ხელით წარსულ საუკუნოებიდან ამოგლიჯა, სცენაზე გადმოიტანა და...

მე და ჩემმა თანამგზავრმა ვნახეთ იგი: ჩემ წინ გადაშლილია უსაზღვრო, უძირო, ბნელი და ცივი სივრცე. მე ვგრძნობ, რომ ეს სივრცე ძალიან ღრმა არის, მაგრამ იგი ცარიელი არ უნდა იყოს. იქ, ჯურღმულში, სიბნელეში რაღაც ცხოვრობს, მოძრაობს, სუნთქავს, კვნესის და იმის სივრცეზე უფრო შავი ტალღები ღელავენ, რაღაცას ეხეთქებიან, იმსხვრევიან და ისე სცხოვრობენ, როგორც მე, როგორც ყოველივე ჩემს გარშემო. ამ მოძრაობას და ცხოვრებას არა ვხედავ, არცა ვგრძნობ, იგი მხოლოდ წარმოდგენილი მაქვს.

ამ უფსკრულში მოსიარულე ტალღების სუნთქვა, კვნესა და გუგუნი ჩემს ყურამდე არ აღწევს, არცა ვგრძნობ - მხოლოდ წარმოდგენილი მაქვს და დარწმუნებული ვარ, რომ ის, რაც წარმოდგენილი მაქვს - ქვევით, სიბნელეში არსებობს და ცხოვრობს.

ღრმა სიჩუმეა.

ვირგილიუსმა პირზე თითები მიიდო, მერე ხელი მკრა და ამით ისტორიის დაწყება მიმანიშნა. მე და ჩემი თანამგზავრი გავინაბეთ.

უძირო ჯურღმულიდან ნელ-ნელა ამოდის პატარა ციხის მაგვარი ძვირფასი გვირგვინი. იგი ბრჭყვინავს, ელავს და თვის გარშემო პატარა მანძილზე სიბნელეს ამარცხებს. გვირგვინს თან მოსდევს საუცხოვო ტახტი, რომელზედაც საარაკო ტანისამოსში მორთულნი ქართველთა მეფე და დედოფალი სხედან. შემდეგ კიბის საფეხურები იწყება. მასზე თავადნი, მხედართმთავარნი და სხვა წარჩინებულნი პირნი დგანან. ხმალ-ხანჯალ, ოქრო-ვერცხლისა და ძვირფას ტანისამოსებისგან შეკრული თაიგული ჰაერში ჩერდება და .. მეფემ ხელი მაღლა აიღო და ვიღაცას რაღაც ანიშნა. იმ წამსვე უფსკრულში რაღაც შეინძრა, ახმაურდა და იგრიალა. იქიდანვე მომაკვდავთ და დაჭრილთ

კვნესა, ხრიალი, წყევლა და კრულვა მომესმა. აქა-იქ სიბნელეს მხოლოდ ხვალ-ხანჯალთ პრიალიღა არღვევს. მეფე ისევ ხელს იქნევს. უფსკრულიდან ამომავალ გრგვინვაში გაქცეულთა და მდევართ ფეხის ხმა, გამარჯვების კიჟინა და ყვირილი მესმის მეფე და მისი ამალა სიხარულისგან ცას ეწევა.

ისევ სიჩუმე.

- ეს რა... რა არი? - გაუბედავად ვეკითხები ვირგილიუსს და მეფესა და მის ამალაზე მივუთითებ.
- ქართველთა ისტორიაა, ქართულ ისტორიულ დრამებით დახასიათებული.
- მერე რა.. რაზე სდაგს?
- როგორც ხედავთ, ჰაერში.
- ჰმ! მგონი, უფრო მაგარი საძირკველი უნდა ჰქონდეს, თორემ თქვენ თვითონ მოგეხსენებათ, რომ ჰაერი...
- საძირკველი იქნება აქვს კიდევაც... არა, საძირკველი, რასაკვირველია, ექნება, მაგრამ ხომ იცით, რომ იგი ყოველთვის მიწაში, სიბნელეშია ხოლმე.
- საძორკველი რომ გვენახა, კარგი იქნებოდა.

ვირგილიუსმა ცერად გადმომხედა და მეც გავჩუმდი.

ორმოდან რაღაც ხმაურობა მესმოდა, იქ, მგონი, რაღაც მოხდა.

- ომი იყო.
- ომი? რათ იყო?
- ბავშვური კითხვაა.
- არა, მაინც?
- მეფის სურვილი ეგ იყო.
- მაშ ყოველივე, რაც ამ საძირკველში ხდება, მისი მიზეზი, დასაწყისი და ბოლო მხოლოდ...
- მეფეა!
- კიდევ ერთი კითხვა: ქვევით, ორმოში რაღაც მოძრაობს, ცხოვრობს, იმას მგონი, ხალხი ჰქვიან.
- ბრბო! უბრალო ბრბო!
- დიაღ, ბრბო, მაგრამ ეს ბრბო საინტერესოა. ამოიყვანეთ, გვაჩვენეთ.
- წვრილმანის მიმდევარი ყოფილხართ.
- მაინც, თუ შეიძლება...
- არ შეიძლება, საჭირო არ არის!

სიჩუმე. ჩემი თანამგზავრი დაღვრემილია და ვირგილიუსსაც და უფსკრულსაც ცერად და ზიზღით უყურებს.

- უკაცრავად, - დავიწყე მე, - შეიძლება ეს მეფე და ამალა გავშინჯო?

ვირგილიუსს უკმაყოფილება ეტყობა.

- საჭირო არ არის, აქედანაც კარგად სჩანან.
- სჩანან, მაგრამ ცოტა ახლო მივალ, ოდნავ ხელს შევახებ.

ვირგილიუსი გაჯავრდა.

- თქვენი უბედურებაც მაგაშია: ყველაფერი უეჭველად ხელით უნდა გაშინჯოთ და თუ შიგნით არ ჩაიხედეთ და ქიმიური ანალიზი არ გაუკეთეთ, ვერ მოისვენებთ.

ბოლოს ნება მომცა.

მეფეს ზურგში ჩავუკაკუნე. ფუყე იყო. მეფის ამალას გული და თავ-ფეხი გავუშინჯე. - ბამბის ტომრები იყვნენ. მხედართმთავარნი და ჯარისკაცი გავშინჯე. - შიგნით მავთულისგან გაკეთებული მაშინები ჰქონდათ, ყველანი მაშინები იყვნენ, ყველა მაშინებით დადიოდა, სუნთქავდა და ლაპარაკობდა.

- საკვირველი კაცი ხართ! - უკმაყოფილოდ წამოიძახა ვირგილიუსმა. - აქედანაც ხომ კარგად ხედავდით და ეგ გულში ჩაძრომა რაღა ოხრად გინდათ?
- უკაცრავად... მაპატიეთ, მაგრამ ამათ, მგონი ... მგონი სული უნდა ჰქონდეთ.

ვირგილიუსი მოთმინებიდან გამოვიდა.

- სული! სული! სული კი არა, ფაფა არ გინდათ! ვიღაც უვიცი და თავხედი ჭაბუკი მოვა და სული გვაჩვენეთო! თქვენ ჯერ მართლ-წერა ისწავლეთ და სულიც მერე მოითხოვეთ. ან რა ოხრად გინდათ ეგ რაღაც სულია! სისულელეა!

ვირგილიუსი მეტის მეტად გაბრაზდა, გაჯავრდა, პირიდან დორბლებს ჰყრიდა, თვალებიდან ცეცხლს აფრქვევდა, ხელებს იქნევდა, მლანძღავდა და მემუქრებოდა.

ჩემმა თანამგზავრმა უფსკრულისკენ ხელი გაიშვირა და დაღვრემით სთქვა: „აწმყო გველივით მეზიზღება, წარსული ჭირივით მეჯავრება. მე ვიცქირები ბრწყინვალე მომავლისკენ, სადაც ისპობა ყოველგვარი უკანონობა და ძალმომრეობა, სადაც დაჩაგვრას და გაყვლეფას ადგილი არ ექნება და თეატრშიც მინდა ყველაფერი ეს დავინახო.“

ორივენი წავიდნენ

მარტო დავრჩი.

და რა ავანთე ჩემი სუსტი ფანტაზიის მკრთალი სანთელი, ნელ-ნელა, ფრთხილად და შიშით უფსკრულში ჩავეშვი. გზა არ იყო, სიბნელე და ათასი გაუვალი ღრე, ხევი და კლდე კი სიარულს მიშლიდა, მაგრამ ბოლოს მაინც ჩავედი და...

ვნახე ჩვენი წარსული.

ვნახე ის დიდებული, მედგარი, მორწმუნე, მხნე, ყოვლის ამტანი და წამებული ერი, რომელმაც თავის ზურგზე ოთხი ათასი წელი გადაიტანა, ათასი რისხვა, ვარამი და ჭირი მოიგერია და გარეშე და შინაურ მტერთაგან ოთხ კედელ შუა მომწყვდეულმა, ათასჯერ თავი დაიხსნა და თავისი სარწმუნოება, იდეალი, ტანჯვა და ბრძოლისგან დაღლილ- დასუსტებული სული მეცხრამეტე საუკუნემდის მოიტანა. იგინი იბრძოდნენ, მაშასადამე შეეძლოთ ბრძოლა, მაშასადამე ებრძოდნენ იმას, რაც მათ მძიმე უღლად აწვა კისერზე. იმ ჯურღმულში ვნახე, რომ იმათაც ისეთივე სული და სისხლი აქვთ, როგორც ჩვენ, მათ მოძრაობასაც ისეთივე მიზეზები აქვთ, მათაც ისეთივე ძალა აღელვებს, როგორც ჩვენ, ისინიც უკეთეს ცხოვრებისაკენ მიისწრაფვიან, რაღაც უნდათ, რაღაც უხილავ და ხილულ ბორკილის დამტვრევას სცდილობენ და თავის სულის და გულის ყოველ ატომით ისე სცხოვრობენ, როგორც ჩვენ, როგორც მე. ჩვენსა და მათ შორის განსხვავება მხოლოდ ფორმაშია, გარეგნულია, უმნიშვნელოა. საძირკველი და ყველაფრის მიზეზთა მიზეზი კი ერთი და იგივეა.

იმ უფსკრულში გაუზომელ და უძირო ტალღებიდან ამოვარჩიე და ზევით ამოვწიე ის, რაც მესაჭიროებოდა, მენათესავებოდა და როცა მახლობელ კლდეზე ავედი და ჩემი მკრთალი სანთლით იქაურობა გავანათე, მაშინ დავინახე, რომ ჩვენგან ამორჩეულ, ამოწეულ, ამობურთულ და განათებულ ტალღებში მეც ვჩანვარ. ამ ტალრებში ჩემი საკითხები, მისწრაფება, ტანჯვა, სიხარული, ჩემი მონობა, განთავისუფლების სურვილი, ჩემი ბრძოლა და ჩემი დამარცხებაც დავინახე. ჩემსა და მათ შორის განსხვავება მხოლოდ ფორმაში იყო. ჩემი ცხოვრება უფრო რთული, გონიერი და დახლართული იყო, მაგრამ საძირკველი, ძირითადი და უმთავრესი საკითხები კი ერთი და იგივე გვქონდა. და რა დავინახე, რომ ჩვენი ცხოვრების უმთავრესი ძარღვი, ცხოვრების აზრი, ბრძოლის მიზეზი და ნიადაგი ერთი და იგივე გვაქვს - ის ჩემგან ამორჩეულ-ამოწეული და განათებული ტალღები შემიყვარდა, ჩვენს შორის რაც უფრო მეტს საერთოშ და შემაერთებელ წერტილებს ვპოულობდი, მით უფრო ძლიერ მიყვარდა იმ უფსკრულის ძირი. იქ ჩემი კითხვების პასუხს არა ვხედავდი და არც თუ ოდესმე ვიპოვიდი და არც ვეძებდი, მაგრამ ის, რაც ვიპოვე - ჩემთვის ძვირფასი იყო და მისი არ შეყვარებაც ისევე არ შემეძლო, როგორც ჩემი ცხოვების და ბრძოლის მიზნის და აზრის არ შეყვარება არ შემიძლიან. ისინი ისე კი არ შევიყვარე, როგორც მარტოოდენ ქართველები, არამედ ისე, როგორც მებრძოლნი ქართველნი, როგორც მთელი კაცობრიობის ერთი გუნდი. მე შევიყვარე ის, რაც ჩემ თანამგზავრს „ჭირივით ეჯავრება.“ ჩვენ სულ სხვადასხვა დასკვნამდის მივედით. ამის მიზეზი კი ჯერ ერთი ის არის, რომ მე იმ აუარებელ ტალღებში ისეთი რამ ვიპოვე, რაც პატივის საცემია და მეორე - ის პატივის საცემი ადგილები ზევით ამოვწიე და გავანათე.

ჩემ თანამგზავრს ჩვენი წარსული მხოლოდ იმიტომ ეჯავრება და სძულს, რომ „მთელ ამ წარსულში არც ერთხელ ხალხსი უმრავლესობას არ მოუხსნია მხრებიდან მძიმე ტვირთი სხვისი ბატონობისა.“ ჩემი თანამგზავრის ეს სიტყვები მომაგონდა და გავკვირდი. სანამ ჩვენს წარსულს ზემოხსენებულ „არ მოუხსნია“- სთვის შევიძულებდე - ჯერ თავდაპირველად ჩემივე თავი უნდა შევიჯავრო და შევიძულო, რადგან არც მე „მომიხნია მხრებიდან მძიმე ტვირთი სხვისი ბატონობისა.“

მე ვერ შევიძულებ მონას მხოლოდ იმისთვის, რომ ის მონაა, და თუ შევიძულე, მაშინ მისი მონობისგან განთავისუფლებისთვის ბრძოლაც უნდა შევიძულო. ეს კი... აქ გავჩუმდები. გაგრძელება მეტია და ორჯერ ორი ოთხია-ს დამტკიცება მხოლოდ დროს დამაკარგვინებს. ნეტარ არს მებრძოლი მონა, რამეთუ იგი თავისუფლებისკენ მიისწრაფვის.